

УЧАСТЬ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ ПРОТИ ГОЛОДОМОРУ В УСРР у 1932-1933 рр.

Досліджено заходи протесту з боку українських політичних партій та громадських організацій проти політики голодомору в УСРР 1932-1933 рр.

Ключові слова: політична партія, протест, голодомор, Західна Україна.

Исследовано протестные мероприятия со стороны украинских политических партий и общественных организаций против политики голодомора в УССР 1932-1933 гг.

Ключевые слова: политическая партия, протест, голодомор, Западная Украина.

Explores the protest actions of the Ukrainian political parties and organizations against the policy of starvation in the USSR 1932-1933.

Key words: political parties, protest, starvation, West Ukraine.

Проблеми, пов'язані з організацією та проведенням протестних заходів проти політики голодомору в УСРР у Західній Україні, є актуальними. Метою дослідження є з'ясування перебігу акцій протесту проти голодомору в Радянській Україні на території Західної України у 1933 році на основі аналізу праць українських та польських істориків.

Питання, пов'язані з висвітленням протестних заходів західноукраїнського суспільства на події, які відбувалися в УСРР, досліджені у ряді наукових праць українських та польських істориків. Ці питання, зокрема, розглянуто в роботах М. Чоповського [2], В. Чоповського [3], Р. Кшнежа [9], Я. Папуги [10].

Події, які відбувалися на території Радянської України упродовж 1920-х – 1930-х років, мали відгомін як серед українських еміграційних кіл, так і в Західній Україні, яка у той час перебувала у складі Другої Речі Посполитої. Західноукраїнський політичний спектр, який був представлений рядом політичних партій та громадських організацій у своїй більшості до уряду більшовиків ставилися негативно. Але ряд нововведень радянської влади, як, зокрема, політика українізації, частиною західноукраїнських політичних діячів сприймалися позитивно, що стимулювало поширення радянофільських настроїв серед ряду відомих українських політичних та громадських

діячів як у Західній Україні, так і в середовищі української еміграції.

Однак події, які відбувалися на терені Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років, зумовили кардинальну переоцінку ставлення до радянської влади з боку більшості західноукраїнського політикуму, виняток становили лише прокомуністичні політичні угруповання. Це було зумовлено тим, що у вказаний період радянська влада розпочала реалізовувати політику колективізації, було згорнуто українізацію всіх сфер суспільного життя тощо. Але найбільш широкомасштабно українські політичні об'єднання поза межами СРСР протестували проти голодомору 1932-1933 рр.

Досліджуючи реакцію еміграційних і західноукраїнських політичних партій та громадських організацій на події 1932-1933 рр. в УСРР варто відзначити, що наприкінці 1932 – на початку 1933 років, коли вже голод набрав розмаху, ні українські еміграційні кола, ні західноукраїнські політичні структури не володіли достовірною інформацією про реальну ситуацію в Радянській Україні. Це було зумовлено тим, що заходи щодо охорони польсько-радянського й радянсько-румунського кордонів, недопуск іноземних журналістів у райони, охоплені голодом, з боку радянського уряду виявилися ефек-

тивними й, таким чином, упродовж певного періоду було створено умови, за яких зберігалася таємниця про справжню ситуацію в УСРР. Підтвердженням цього можуть також слугувати й рапорти польського Корпусу охорони прикордоння (КОП), у яких практично відсутня будь-яка інформація щодо голоду в сусідній державі. Лише на початку 1933 року в західноукраїнському суспільстві почали розповсюджуватися відомості про голод, який охопив Радянську Україну. Основним джерелом інформації стали втікачі з УСРР, яким вдавалося прорватися крізь польсько-радянський кордон, більшість з них були інтерновані на території міжвоєнної Польщі. Опіку над долею цих людей взяли на себе західноукраїнські громадські організації.

Проведений нами аналіз найвпливовіших західноукраїнських пресових видань дає підстави для висновку, що на початку 1933 року вони ще не приділяли належної уваги ситуації в УСРР. Лише навесні 1933 року, коли збільшився потік втікачів з СРСР, було прорвано інформаційну блокаду. Саме тоді представники українських еміграційних кіл у Західній Європі та західноукраїнські політичні угруповання розпочали заходи, спрямовані на інформування світової спільноти про реальну ситуацію як в УСРР, так і ряді регіонів Російської Федерації, які були також охоплені голодом.

Паралельно з публікаціями в пресі політичні структури Західної України й української політичної еміграції розпочали допомогувати акцію. До цих заходів долучилися практично всі українські громадські організації, політичні партії, представники православного, греко-католицького й католицького духовенства, широкі верстви українського населення Галичини, Волині, Буковини й української еміграції у США та Західній Європі.

Аналізуючи діяльність українських структур, варто наголосити, що найбільш активно намагалися організувати допомогу українцям, які потерпали від голоду в Західній Україні. Так, 25 липня 1933 р. у Львові було утворено Український громадський комітет рятунку України (УКГРУ) [1, с. 1], який очолив один з найавторитетніших політичних діячів Галичини Д. Левицький, а до складу цієї організації ввійшло 36 українських культурно-освітніх та політичних організацій [2, с. 55-56].

Стосовно збору коштів та продовольства то, коли представники західноукраїнських політичних структур звернулися до Радянського консульства з проханням передати їх голодуючим, отримали відмову. Основним аргументом радянських дипломатів з цього приводу було те, що ніякого голоду в УСРР немає, й відповідно ніхто не потребує ніякої допомоги. У результаті біля консульства у Львові відбувся ряд маніфестацій з протестами щодо таких дій радянських урядовців [3, с. 105].

Таким чином, у результаті утворення допомогового комітету в Західній Україні заходи щодо надання допомоги голодуючим в УСРР почали носити організований характер, а організації – члени цього комітету координували свою діяльність. Із впливових українських політичних угруповань до складу ви-

щеназваного комітету не ввійшли УСРП та УСДП, які не бажали координувати свою діяльність з представниками духовенства, а як альтернативу цій структурі ними створено власний комітет.

Аналогічні структури діяли й в середовищі української політичної еміграції. Так, 14 липня 1933 р. з ініціативи Українського жіночого союзу, який діяв у Чехословаччині, було утворено Тимчасовий комітет допомоги голодуючим в Україні. Ініціативу українських жінок підтримали інші українські громадські організації, які функціонували у Чехословаччині й 19 липня 1933 р. ними було утворено Комітет представників українських організацій в Чехословаччині для допомоги голодним в Україні, до складу якого ввійшли представники 32-х українських еміграційних організацій. Очолив цю громадську організацію О. Борковський, а до керівного складу ввійшли Б. Гомзина, І. Мірний, Г. Омельченко, І. Паливода, С. Русова та М. Феденкова. У той же день ними було прийнято звернення до українців поза межами СРСР, у якому наголошувалось, що «з огляду на пильність справи подати вже тепер ініціативу про утворення подібних Комітетів на 1. Українських Землях на Захід від Збруча; 2. Обидвох Америках і Канаді. 3. На еміграції й узагалі Європі, де є для цього відповідні умови» [4, с. 2].

Не залишилось осторонь від цих подій і духовенство. У липні 1933 року у пресі було оприлюднене комюніке Українського Католицького Єпископату, Галицької Церковної Провінції, яке підписали митрополит А. Шептицький, Станіславський єпископ Г. Хомишин, Перемишльський єпископ Й. Коциловський, Патарський єпископ Н. Будка, Львівський єпископ І. Бучко та інші єкзархи греко-католицької церкви. У документі особлива увага наголошувалася на тому, що населення Західної України не має можливості матеріально допомогти своїм братам в УСРР, й у зв'язку з цим провідні діячі греко-католицької церкви звернулися з закликом до громадян, щоб вони «*молитвами, постами, всенародною жалобою, жертвами і всіми можливими добрими ділами випрошували з неба помочі, коли на землі нема ніякої надії на людську поміч*» і далі «*Усіх християн цілого світа, усіх віруючи в Бога, а особливо робітників і селян просимо прилучатися до цього голосу протесту та болю й розповсюдити його у якнайдалішій країні світа*». Комюніке закінчувалося зверненням до всіх радіостанцій «... *рознести Наш голос цілому світові*» [5, с. 1].

Незважаючи на те, що до складу УКГРУ не ввійшли представники українських соціалістичних партій, Українська соціалістично-радикальна партія (УСРП) та Українська соціал-демократична партія (УСДП) автономно від інших українських об'єднань розпочали організувати протестні заходи проти голодомору. Так, у вересні 1933 року українськими соціалістичними партіями було опубліковано відозву до всіх соціалістичних партій та робітничих організацій, у якій вони їх закликали долучитися до протесту «*проти варварського винищення українського трудового народу більшовицькою диктатурою*». Цей документ, окрім керівників УСРП та УСДП, підписали

також керівники Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), яка діяла в середовищі української еміграції, І. Мазепа та П. Феденко [6, с. 2].

Отже, до організації та проведення акцій протесту проти голоду в УСРР улітку 1933 року долучилися всі українські політичні партії й громадські організації (крім прокомуністичних), які діяли як у Західній Україні, так і поза її межами. Спроби організувати збір коштів та продовольства для голодуючих не увінчалися успіхом через відмову Радянського консульства у Львові прийняти та направити вже зібрану допомогу в УСРР. Тому основною формою організації та проведення акцій протесту з боку українських політичних угруповань стала організація та проведення віч громадян, мітингів, церковних богослужінь, звернення до міжнародних організацій з проханням втрутитися в ситуацію, що склалася в Україні. Окреме місце було відведено інформуванню населення про реальний стан справ в УСРР.

Щодо інформування громадськості про голод, який був на території Радянської України та південних регіонах Російської Федерації, то практично у всіх пресових виданнях Західної України регулярно вміщувалися матеріали, які об'єктивно висвітлювали ситуацію в УСРР. Аналізуючи зміст публікацій, варто відмітити, що значна частина часописів були партійними, а до складу редакційних колегій позапартійних газет часто входили також і чільні діячі українських політичних партій.

Однією з таких газет – була газета «Новий час», на сторінках якої було опубліковано значний обсяг матеріалів про ситуацію у Радянській Україні. Вищеназваний часопис вів також рубрики, у яких інформувалося населення про перебіг акцій протесту на території Західної України, а такі заходи влітку-восени 1933 року були проведені практично у всіх місцевостях регіону. У ній було передруковано й значну кількість статей із західноєвропейської преси, які були присвячені висвітленню трагічних подій у Радянській Україні. Так, один з номерів вищеназваної газети від 31 липня 1933 р. вийшов з такими гаслами «З'єднаймося всі в гору з Великою Україною», «Усі на протестаційний фронт» «Смерть московським наїзникам» [1, с. 1].

Значну увагу при висвітленні тих подій на території УСРР вищеназвана газета відводила публікаціям листів з Радянської України, у яких свідки описували страшну ситуацію на її території.

Зокрема, у газеті за 21 липня 1933 р. під рубрикою «Лист з Совіцької України», читаємо *«Мама стала такі худі, аж чорні, бо немає нічого їсти ні жирів, ні хліба... Новинок багато, але погані голод панує по всім селі... Дорогий! Пишем тобі і просим, якщо можна то допоможи нам, бо ми в усьому нуждаємося, а головне хлібом, а ти нам допоможи тим, в чім маєш лишок, чому ми будемо дуже раді»* [7, с. 2].

У іншому номері, який датований 16 серпня того ж року знаходимо ще одного листа з УСРР, у якому зазначено, що *«...ми, живемо плохо, у нас дуже люди вмирають по 20 душ в один день, люди людей їдять, а так же є багато хат пустих. ...Люди в нас падають як мухи, їдять листя та полу я сама 2 зимі його їм, вмирають на вулицях і там же ховають без попа, кладучи в одну яму по 5 душ»* [8, с. 2].

Таким чином, на основі вищенаведених документів можна зробити висновок, що населення Західної України було поінформоване про справжню ситуацію в УСРР.

Як вже зазначалося, однією з форм протестів проти політики голодомору була організація та проведення протестних заходів. Так, 1-20 серпня 1933 р. у Львівському, Станіславському, Тернопільському та Волинському воєводствах було проведено 68 протестних заходів у формі віч та зборів. УГКРУ у своєму комунікаті від 12 жовтня 1933 р. визначив 29 жовтня Днем національної жалоби. У той день було заплановано провести панахиди та збори всіх українських громадських організацій та політичних партій. Але польська влада не дала дозволу на їх проведення, й тому було прийнято рішення провести наради членів організацій. 29 жовтня 1933 р. практично в усіх місцевостях Західної України було проведено панахиди, наради й сходуни членів українських організацій, на яких виголошувались реферати про ситуацію в УСРР, збиралися грошові пожертви для голодуючих тощо [9, с. 135].

5 листопада 1933 р. з ініціативи членів УСРР та УСДП було проведено рад протестних віч проти політики голодомору, на більшості з яких членами партії було підписано протести-резолуції. Такі заходи відбулися у Львівському, Станіславському, Тернопільському та Волинському воєводствах.

Отже, наприкінці жовтня – на початку листопада практично у всіх місцевостях Західної України було проведено протестні заходи проти голодомору в Україні.

Чільні діячі українських політичних партій та громадських організацій намагалися привернути увагу світової спільноти до ситуації в Україні. Із цією метою у 1933 році до штаб-квартири Ліги Націй виїхали М. Рудницькі, З. Пеленський та ін. Метою їх поїздки було намагання переконати цю установу виступити на підтримку українців. Але через позицію ряду держав, які не бажали ускладнювати свої взаємовідносини з СРСР, так і не було прийнято жодного рішення, а справу передали на розгляд Червоного Хреста [10, с. 130].

Таким чином, упродовж літа-осені 1933 року в Західній Україні відбулися протестні заходи проти політики голодомору, ініціаторами проведення яких були українські політичні партії та громадські організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. УНДО створило Комітет // Новий час. – 1933. – 29 липня.
2. Чоповський М. Ю. Голгофа Західної України (Злочинна діяльність окупаційних режимів проти населення західноукраїнських земель та його боротьба за волю і незалежність 1920-1953 рр.). – Львів, 1996. – 141 с.

3. Чоповський В. Ю. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918-1939). – Львів, 1993. – 168 с.
4. На поміч голодуючим Великої України. Комітет в Чехословаччині // Новий час. – 1933. – 6 серпня. – С. 2.
5. Український католицький Єпископат Галицької Церковної Провінції // Новий час. – 1933. – 28 липня. – С. 1.
6. Відозва українських соціалістичних партій у справі голоду і терору на В. Україні // Новий час. – 1933. – 8 вересня. – С. 2.
7. «Тяжко жити на Вкраїні» // Новий час. – 1933. – 21 липня – С. 2.
8. Колись Україна усіх кормила... // Новий час. – 1933. – 16 серпня – С. 2.
9. Кушнеж Р. Участь української громадськості Польщі в допомогових та протестаційних акціях проти голодомору в Україні // УДЖ. – 2005. – № 2. – С. 135.
10. Папуга Я. Допомога українців Польщі потерпілим від голодомору 1932-1933 рр. // Пам'ять століть. – 2003. – № 3. – С. 130.

Рецензенти: Котляр Ю. В., д.і.н., професор, завідувач кафедри Чорноморського державного університету імені Петра Могили;
Пронь С. В., д.і.н., професор, завідувач кафедри Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

© Цецик Я. П., 2010

Стаття надійшла до редакції 12.07.2010 р.